

Academy of Sciences]. In *Materialy mezhdunarodnoy konferentsii, posvyashchennoy pamyati Andreya Mikhaylovicha Stochika "Meditsinskaya professura SSSR"*, May 31, 2015, (ss. 226–228) (in Russian).

27. *Slovník botanichnoji nomenklatury* [Dictionary of Botanical Nomenclature]. Kyiv: Derzhvydav Ukrainy, 1928. XXII + 313 p. (in Ukrainian).

28. Thibault G. E. (2016). Women in Academic Medicine. *Academic Medicine*, no. 91(8), 1045–1046.

Received 31.07.2024

Received in revised form 13.09.2024

Accepted 17.09.2024

DOI: 10.15421/272423

УДК (UDC) 069.01(477.73–25):316.663–055.2«19»

Н. О. Рижева¹, Н. В. Сугацька²

¹ *Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

² *Миколаївський навчально-науковий інститут права Національного університету
«Одеська юридична академія», м. Миколаїв, Україна*

ПРОВІДНА РОЛЬ ЖІНОК У РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ МИКОЛАЄВА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ

E-mail: ryzheva.nadiya@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8379-4325>

E-mail: sugatska@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7252-0724>

Анотація. На прикладі одного з найстаріших миколаївських музеїв – обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна, – проаналізовано процеси організаційних змін і трансформаційних перетворень, що стали знаковими та сформували сучасні засади його роботи. Мета статті – розкрити роль наукових співробітниць обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна для збереження, накопичення та популяризації музейної колекції як специфічної пам’ятки матеріальної історико-культурної спадщини України. Предметом дослідження стали форми та напрямки роботи директорок обласного музею в контексті обґрунтування пріоритетних завдань та визначення колективом шляхів їхньої практичної реалізації. Найважливіший акцент сприяв найбільш комплексному заглибленню в тематичну площину та дав змогу визнати відданість колежанок музейній справі. Встановлено, що комплексне збільшення експозиції музею стало результатом продуманої наукової та організаційної роботи, проводили активну експозиційно-виставкову, екскурсійну роботу, запроваджували нові, для того часу, масмедійні форми реклами. Водночас із цілеспрямованим і систематичним збиранням предметів музейного значення, колежанки вели значну культурно-просвітницьку роботу. На основі порівняння статистичних даних, доведено безперервне збільшення кількості відвідувачів музею, проведення лекцій, виставок та заходів культурно-громадського значення. Визначена проблематика, на жаль, не набула в сучасній історіографічній площині належної уваги як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. У вітчизняній історіографії наявна певна лакуна щодо комплексного аналізу гендерного компоненту як вагомого фактору в забезпеченні становлення та розвитку всіх форм музейної роботи в Україні. Матеріали, наведені в статті, на прикладі лише одного музею доводять перспективність обраної тематики та можливість її виокремлення як напрямку наукового дослідження.

Ключові слова: обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна, наукові співробітниці, директорки, колекціонування, художньо-історичні колекції, експонати, виставки, музейні проспекти, буклети.

N. O. Ryzheva¹, N. V. Suhatska²

¹ *V. O. Sukhomlynsky National University, Mykolaiv, Ukraine*

² *Mykolaiv Educational and Scientific Institute of Law at National University "Odesa Law Academy", Mykolaiv, Ukraine*

THE LEADING ROLE OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF MYKOLAIV MUSEUM AFFAIRS IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Abstract. On the example of one of the oldest Mykolaiv museums – V. V. Vereshchagin Regional Art Museum – the processes of organizational changes and transformational conversions, which have become significant and formed the modern foundations of its work, are analyzed. The purpose of the article is to reveal the role of female researchers in the preservation, accumulation and popularization of the museum collection as a specific monument of the material historical and cultural heritage of Ukraine. The subject of the research was the forms and directions of the regional museum directors work, in the context of substantiating priority tasks and determining the ways of their practical implementation by the team. The existing emphasis contributed to the most comprehensive immersion in the thematic sphere and made it possible to recognize the dedication of colleagues to museum work. It has been established that the complex increase in the exposition was the result of well-thought-out scientific and organizational activities: active exposition and display, excursion work was carried out, new mass media forms of advertising were introduced at that time. The growth of the museum's collection prompted the concretization of algorithms for research work: attribution research was carried out, information about artists and their creative works was collected. Along with the purposeful and systematic collection of museum significance objects, colleagues carried out significant cultural and educational work. Based on the comparison of statistical data, a continuous increase in the number of visitors to the museum, lectures, exhibitions and events of cultural and public importance has been proved. Unfortunately, this issue has not received due attention in the modern historiographic sphere, both at the national and regional levels. There is a certain lacuna in the national historiography regarding the comprehensive analysis of the gender component as an important factor in ensuring the formation and development of all forms of museum work in Ukraine. The materials presented in the article, using the example of only one museum, prove the prospects of the chosen topic and the possibility of distinguishing it as a direction of scientific research.

Keywords: V. V. Vereshchagin Regional Art Museum, researchers, directors, collecting, art and historical collections, exhibits, displays, museum brochures, booklets.

Вступ. У другій половині ХХ ст. процес перетворення Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна на потужний осередок культури та мистецтва забезпечували колективи, де здебільшого превалювали жінки. Саме вони, відповідно до низки чинників політичного, соціально-економічного та культурного характеру, що віддзеркалювали реалії того періоду, визначали та реалізовували організаційні зміни та трансформаційні перетворення в роботі музею. **Мета статті** – розкрити роль наукових співробітниць обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна в збереженні, накопиченні та популяризації музейної колекції як специфічної пам'ятки матеріальної історико-культурної спадщини України. *Предметом дослідження* стали форми та напрямки роботи директорок обласного музею у контексті обґрунтування пріоритетних завдань та визначення шляхів їхньої практичної реалізації колективом. *Методи дослідження* вибудовувалися в контексті проблемно-тематичного спрямування, їхнє застосування передбачало реалізацію мети дослідження. Використання методів аналізу та синтезу дало змогу здійснити певну систематизацію опрацьованої наукової та джерельної бази; застосовували й низку методів: інтерв'ю, логічний, статистичний тощо.

Джерела та історіографія проблеми. Базовими засадами джерельної інформації стали документи Державного архіву Миколаївської області, які дали змогу простежити комплексні здобутки колективу музею та підтвердити їх статистичними матеріалами¹.

У сучасній історіографії запропонована авторками статті проблематика, на жаль, не здобула належної уваги як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні. Вона представлена окремими монографіями² та науковими статтями³, у яких, за тематичним спрямуванням, не виокремлено гендерний контекст. Здебільшого преважують газетні матеріали публіцистичного характеру, що розраховані на широке коло читачів. Їхньою головною метою є популяризація музею⁴. Обмеженість джерельного матеріалу авторки представленої статті компенсували шляхом інтерв'ю з Дем'яненко Ганною Петрівною (проведене в липні 2024 року). Саме під її керівництвом відбулися зміни в роботі музею за останні два десятиліття ХХ ст. Визначені Г. П. Дем'яненко сюжети дали змогу виокремити в статті авангардні рішення, пропонувані науковими співробітницями, які зберігають актуальність у наш час.

Основний матеріал і результати. Обрана в статті проблематика, – роль жінок у формуванні та розвитку Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна, – передбачає заглиблення в історичну ретроспективу та з'ясування конкретних мотивів започаткування такого унікального, з погляду музейної організації (користуючись сучасною термінологією), закладу художнього, образотворчого, загальноісторичного й краєзнавчого профілів.

Історія створення Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна в 1914 р. пов'язана з ініціативами міської громади. Передумовами створення стали меценатські пропозиції суспільно активних груп, приватне колекціонування та культурно-просвітницька діяльність творчої інтелігенції на початку ХХ ст. Велику роль у його створенні відіграв Гедройц Микола Антонович, князь за походженням, який народився в 1848 р. в сім'ї титулованих польських дворян литовського походження. Він зробив багато для збереження образотворчого мистецтва, пошуку активних форм популяризації та підтримки українських митців, донесення до широкого загалу скарбів світового мистецтва. Мешкаючи в Миколаєві, М. А. Гедройц ініціював створення Товариства образотворчих мистецтв ім. В. В. Верещагіна, яке в 1913 р. нараховувало більше 100 членів та об'єднувало миколаївських художників та любителів мистецтва. Входили до нього й почесні громадяни, та громадські діячі міста. Саме миколаївське Товариство образотворчих мистецтв поставило мету заснування художнього музею, головним акцентом діяльності якого мала стати творчість Верещагіна Василя Васильовича (1842–1904)⁵.

В імперській історіографії «періоду Романових» і т. зв. «радянського часу» головними акцентами в житті В. В. Верещагіна стала його творчість як художника-баталіста та трагічна загибель у 1904 р. в Порт-Артурі. Водночас, громадська позиція художника

¹ Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО). Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 3; Спр. 5; Спр. 9; Спр. 16; Спр. 21; Спр. 39; Спр. 61; Спр. 79; Спр. 106; Спр. 110; Спр. 116; Спр. 131; Спр. 139; Спр. 174; Спр. 188; Спр. 208; Спр. 225; Спр. 234; Спр. 348; Спр. 398; Спр. 413; Спр. 435; Спр. 440.

² Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом / за заг. ред. Рослякова С. М. Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим, 2021. 360 с.; Тверітінова Л. Микола Гедройц – засновник художніх музеїв Півдня України. Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим, 2021. 32 с.; Росляков С. М., Тверітінова Л. С., Титов М. Ф.; Відродження шедеврів / під ред. С. М. Рослякова. К., Миколаїв: Шамрай, 2006. 72 с.

³ Росляков С. М., Тверітінова Л. С. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна. Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна. URL: Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна (до 100-річчя від часу заснування). URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

⁴ Агеев Ю. Высокая награда музею: музей имени Верещагина награжден серебряной медалью Академии искусств Украины. *Южная правда*. 2009. 4 августа. (№ 83). С. 3; Запесочная Л., Росляков С. Музей и город – сто лет вместе: беседа с директором Художественного музея им. В. В. Верещагина. *Новая николаевская газета*. 2011. 22 июня (№ 25). С. 1.

⁵ Тверітінова Л. Микола Гедройц – засновник художніх музеїв Півдня України. С. 4, 14.

щодо політичних реалій в імперії та світі, яку досить неоднозначно сприймали «перші» державні особами другої половини XIX ст., потребує, на наш погляд, певної деталізації.

В історіографічній площині вона оповита певними «легендами» та «нюансами». Загальновідомим є упереджене відношення імперських осіб Романових до творчості В. В. Верещагіна. Митця звинуватили в «антипатріотизмі» та «співчутті» до ворога. Епістолярна спадщина Олексія Боголюбова (він мав певний вплив на формування особистості імператора Олександра III) фіксує досить жорсткі висловлювання цесаревича Олександра щодо художника: «...Постійні його тенденційності – гідкі національному самолюбству, й підсумувати за ними можна одне: або Верещагін – скотина, або зовсім божевільна людина»⁶.

Зауважимо, що Василь Васильович був добре поінформований про таке ставлення до себе та мав власну думку: «... Російський уряд, – писав він музичному критику, історичному мистецтву В. В. Стасову, – особливо, сам <Олександр III> вважають мене за агента революціонерів і паліїв. Бракує тільки, щоб запідозрили в мені англійського шпигуна»⁷.

Громадянська позиція В. В. Верещагіна та ставлення до т. зв. «державного» визнання виявилися в його відмові від звання професора Імператорської академії мистецтв.

Отже, заснування в Миколаєві художнього музею на вшанування такої досить не однозначної (погляду державно-каральних інституцій) постаті сприймають як наявність певної незалежної позиції миколаївської громади.

Підкреслимо, що на початку XX ст. в Миколаєві вже накопичився власний досвід музейної роботи. Перші експозиції старожитностей почали створювати в місті вже в 1813 р. На початку XX ст. в Миколаєві діяли такі музеї: природно-історичний імені Є. П. Францева, педагогічний, бойової слави 58-го піхотного Празького полку, а також – широко відомий зоосад живої природи «Акваріум», створений за ініціативою міського голови М. П. Леонтовича⁸.

Накопичений досвід музейної роботи дав змогу сформувати різнопланову колекцію нової установи, яка відкрилася 6 червня 1914 р. Основу її експозиції склали 148 творів В. В. Верещагіна – картини, етюди, малюнки та особисті речі митця. Гедройц Микола Антонович, ініціатор створення осередку, зазначав: «... Відкритий художній музей на честь В. В. Верещагіна справляє вельми втішне й дуже солідне враження. Навколо цього закладу почали гуртуватися культурні верстви суспільства. Музей став улюбленим місцем всього населення міста»⁹.

Події 1917 р. змінили форми роботи музею та його змістовне наповнення, що супроводжувалося як позитивними, так і негативними тенденціями. До позитивних слід віднести започаткування хронологічного та тематичного принципів створення експозиції. В музеї з'являються відділи мистецтва XX ст., а також – зали художника В. В. Верещагіна, творів миколаївських художників тощо. Негативною тенденцією став процес переміщення експонатів у різні установи та організації, де їх, без урахування історичної цінності, використовували для «прикрашення інтер'єрів». Започаткували й процес необґрунтованого переміщення експонатів із одного музейного зібрання в інше¹⁰.

⁶ Литературное наследство / Анисимов И. И. (глав. ред.). Москва: Наука, 1964. Т. 73, кн. 1. Из Парижского архива И. С. Тургенева. С. 315.

⁷ Литературное наследство / Анисимов И. И. (глав. ред.). С. 332.

⁸ Серединський О. В. М. П. Леонтович – український композитор, громадський діяч, педагог / *XI Миколаївська обласна краєзнавча конференція: Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження*: збірник наукових матеріалів / ред. рада: М. Ф. Димитров, В. А. Михайлов, В. В. Чернявський, В. В. Животовська. Миколаїв: Іліон, 2019. С. 122; Росляков С. М., Тверітінова Л. С. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/mandrivka-muzeyamy-mykolayivshhyny/mykolayivskiy-oblasnyj-hudozhnij-muzej-im-v-v-vereshhagina/>.

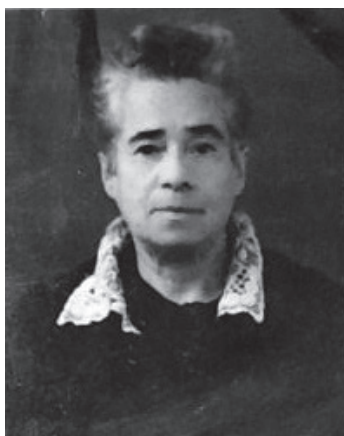
⁹ Росляков С. М., Тверітінова Л. С. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/mandrivka-muzeyamy-mykolayivshhyny/mykolayivskiy-oblasnyj-hudozhnij-muzej-im-v-v-vereshhagina/>.

¹⁰ Росляков С. М., Тверітінова Л. С. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна.

Проте, навіть у таких складних умовах, працівники музею намагалися не лише зберегти колекцію, а й поповнити її новими експонатами. Джерельні матеріали 1920-х рр. фіксують безперервну боротьбу завідувача музею О. О. Ріттиха та його помічниці, екскурсовода Т. П. Мурзанової, за повернення музейних цінностей¹¹. Наполеглива робота дала змогу, на 1941 р., поповнити музей 850 експонатами¹².

На початку ХХІ ст. директор музею С. М. Росляков та його заступниця з наукової роботи Л. Є. Тверітінова, аналізуючи тогочасні реалії писали: «20-ті – 40-ві рр. ХХ ст. – чи не найдраматичніший та, поки що, мало досліджений період у майже столітній історії Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна. Небагато збереглося архівних документів, а найтрагічніше, – що, під час окупації міста в 1941–1944 рр., практично повністю загинула довоєнна колекція музею»¹³.

У 1944 р., після звільнення Миколаєва від гітлерівських окупантів, одним із найголовніших завдань місцевої громади стало відновлення художнього музею ім. В. В. Верещагіна. І саме жінки-співробітниці музею виконали його. Джерельні матеріали фіксують їхню абсолютну згуртованість та відданість справі, про що найбільш переконливо свідчить робота директорки Тищенко Людмили Петрівни, професійна діяльність якої була пов'язана з музеєм із 1918 р.¹⁴.

Мал. 1. Директорка музею Тищенко Людмила Петрівна (зображення з архіву обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна)

У 1944 р. Л. П. Тищенко призначили на посаду директорки. Людмила Петрівна з гіркою зауважувала: «Майна: картин, скульптур відомих майстрів Європи, художнього посуду, японської, китайської, саксонської, севрської порцеляни, художніх стильних меблів та інших цінних творів образотворчого мистецтва, які я звикла бачити протягом довгих років своєї роботи, в музеї вже немає». З довоєнної колекції в музеї залишилося всього близько 100 художніх творів та декотрі предмети декоративно-ужиткового мистецтва. За роки окупації довоєнна колекція була розграбована загарбниками більш, ніж на 90%, знищена уся документація й архівні матеріали¹⁵.

Відповідно до тогочасних реалій, період 1944–1945 рр. можна вважати другим народженням музею та початком формування нової колекції, що займала лише 2 кім-

¹¹ Краєзнавчий альманах. *Історія. Археологія. Наука. Культура. Освіта* / гол. ред. Шуляр В. І. Миколаїв: ОШПО, 2020. С. 20. URL: https://repository.moiprro.mk.ua/upload/29-06-22_23911907.pdf; Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

¹² Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

¹³ Росляков С. М., Тверітінова Л. Є. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна.

¹⁴ Автобіографія Тищенко Л. П. // Архів Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна.

¹⁵ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 135, 140, 142.

нати: в одній експонували картини В. В. Верещагіна, в іншій – твори миколаївських художників (заклад був розташований на вул. Спаській)¹⁶.

Мал. 2. Будівля музею ім. В. В. Верещагіна за адресою: вул. Спаська, 22.
[Джерело: № 3, с. 247]

За штатним розкладом 1944 р., в музеї працювало 6 осіб: директор, науковий співробітник, екскурсовод, рахівник, прибиральниця-кур'єр, сторож¹⁷.

Архівні матеріали наочно свідчать, що колектив музею, на чолі з Людмилою Петрівною, розгорнув активну роботу. Вже в 1945 р. його відвідувачами стало 2430 осіб (за планом музею, передбачалося 1258 осіб), було проведено 5 екскурсій, 4 лекції, організовано 5 виставок¹⁸. Крім того, музей поповнився новими матеріалами та збільшив виставкову площу: знайдено 15 експонатів, відреставровані 4 картини та 2 скульптури, відкрито кімнату для експозиції картин миколаївських художників¹⁹. Почалася й систематизація колекції, яка була розподілена за групами зберігання та внесена до інвентарних книг: «Живопис», «Графіка», «Скульптура», «Декоративно-ужиткове мистецтво»²⁰.

Вже в 1946 р. робота працівників музею зі збирання колекції підіймається на новий рівень. Із Києва привезено 33 картини, із VIII Всеукраїнської виставки отримано 15 картин та 2 скульптури, придбано 3 картини та 2 скульптури. Збільшення колекції сприяло розвою музею. Йому було передано 5 кімнат та 2 підсобні приміщення, після ремонту яких для глядачів відкрито 7 відділів²¹.

¹⁶ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 16. Арк. 1.

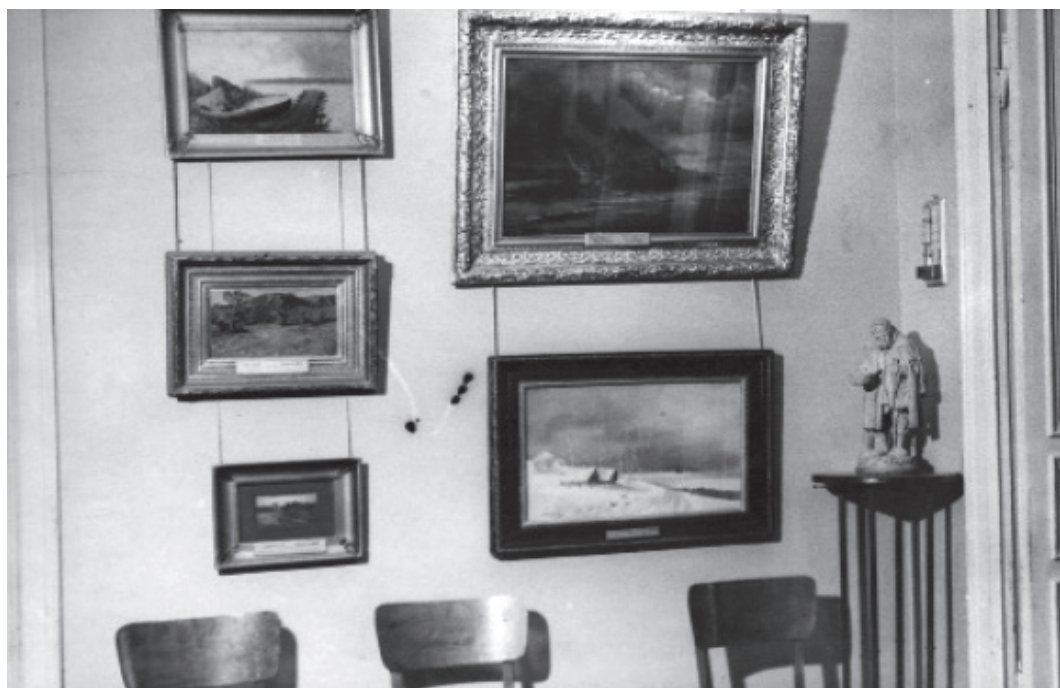
¹⁷ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 4.

¹⁸ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1 Спр. 5. Арк. 1.

¹⁹ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

²⁰ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років. С. 144.

²¹ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 1; Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 16. Арк. 1–3.

Мал. 3. Експозиція другої зали «Мистецтво II половини XIX ст». Кінець 1960-х рр.
[Джерело: № 3, с. 247]

Визначальними напрямками роботи колективу, за програмою Людмили Петрівни, стає як поповнення колекції, так і активна експозиційно-виставкова та екскурсійна робота. Якщо в 1948 р. музей був відкритий для відвідин 224 дні, а його колектив підготував 7 виставок та провів 84 екскурсії (музей відвідали 6327 осіб)²², то в 1950 р. заклад був відкритий 309 днів, зареєстровано 8394 відвідувачів, співробітники провели 109 екскурсій²³.

У колекції музею, на цей час, виокремили окремі групи експонатів: живопис – 257 (з-поміж них в експозиції – 93), скульптура – 63 (в експозиції – 56), графіка – 248 (не експонувалися), декоративно-ужиткове мистецтво – 69, меблі – 66, у музейній бібліотеці – 539 книжок²⁴.

У першій половині 1950-х рр. колектив музею, на чолі з директоркою, запроваджує нові, для того часу, масмедійні форми роботи. Рекламні оголошення закладу звучали по радіо, друкувалися в газеті «Бузька зоря»²⁵, співробітники розклеювали рекламні проспекти в місті. В середині 1950-х рр. виходить на новий рівень систематизація науково-експозиційної роботи музею: створено науково-художню раду (в складі 6 осіб), завершено інвентаризацію всіх експонатів, розроблено топографічний план експозиції та укладено пояснювальну записку до нього²⁶.

Наполеглива робота колективу, на чолі з Людмилою Петрівною, сприяла зростанню в м. Миколаєві та за його межами кількості шанувальників музею. Лише в 1955 р. його співробітники провели 139 екскурсій, які відвідала 13791 особа, підготували 17 лекцій та організували 12 виставок²⁷. Бібліотека музею поповнилася 78 книжками, 72 репродукціями та 4 альбомами. Зросла кількість експонатів у фонді музею: живопис – 310 (з-поміж них в експозиції – 88), графіка – 573 (не експонувалися), скульптура – 79

²² ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 1, 2.

²³ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 39. Арк. 13.

²⁴ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна..

²⁵ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 61. Арк. 1.

²⁶ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна..

²⁷ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 79. Арк. 8.

(в експозиції – 65), декоративно-ужиткове мистецтво – 82 (не експонувалися), меблі – 67 (усі експоновані). Упродовж року надійшло 18 експонатів: 7 картин та 11 предметів графіки²⁸.

Отже, робота Тищенко Людмили Петрівни на посаді директорки (до 1957 р.) стала не тільки знаковою, в процесі відновлення музею, а й характеризувалася закладенням головних засад у формуванні нових принципів його функціонування²⁹.

У 1958 р. директоркою музею призначено Макарову Марію Федорівну, яка обіймала цю посаду до 1964 р. У період, що розглядають автори статті, жінки, які перебували на всіх службових посадах, забезпечували подальше розгортання роботи музею. За штатним розкладом, у музеї працювали старша наукова співробітниця М. І. Смялковська, наукові співробітниці Т. К. Назарова, М. Н. Ліпецька, зав. фондами А. І. Безрукова. Вони докладали чимало зусиль до зростання музейної колекції та займалися науково-пошуковою діяльністю³⁰.

Наукові співробітниці, на чолі з Марією Федорівною, листувалися з провідними музеями, Дирекцією художніх виставок і панорам УРСР і СРСР, приватними особами, проводили атрибуційні дослідження, збирали відомості про митців та їхні творчі доробки³¹.

Успішними були контакти й з одеськими колекціонерами. Зібрання дореволюційного мистецтва збагатилося картинами представників Одеської художньої школи, членів-засновників Товариства південноросійських художників, академіків К. К. Костанді «Поле» та О. А. Попова «Дворик» (1905 р., із колекції С. С. Средицького). Картина харківського художника М. С. Ткаченка «Чоловічий портрет» надійшла з колекції Б. Ю. Калініна. Колектив музею запровадив організацію щорічного в жовтні низки заходів, присвячених дню народження В. В. Верещагіна. Так, у 1958 р. наукова співробітниця музею М. І. Смялковська виступила з лекцією «Життя та творчість В. В. Верещагіна»³².

У 1959 р. музей відзначив 45-річний ювілей, який засвідчив зростання його популярності у відвідувачів. У цей рік експозицію музею відвідало 30600 шанувальників образотворчого мистецтва, відбулося понад 400 колективних екскурсій, що стало найбільшою кількістю екскурсій повоєнного часу. У «Книзі надходжень» було зафіксовано майже 800 експонатів. Заслугує на увагу й продумане представлення експозиції. Вона була розміщена в анфіладі з 8 просторих світлих залів. Завдяки такому плануванню, створювали наскрізну перспективу інтер'єрів³³.

Особливих зусиль колектив музею, на чолі з Макаровою Марією Федорівною, докладав у напрямі популяризації музейної колекції. У пропаганді образотворчого мистецтва особливу роль відігравали пересувні виставки, лекції, творчі вечори, організовані фахівцями музею.

Директорка музею, за допомогою друкованих матеріалів, намагалася систематизувати та оприлюднити процес формування наукової складової музейної колекції. У 1958–1959 рр. колектив співробітниць розробляв буклети: «Миколаївський художній музей ім. В. В. Верещагіна». У 1959 р. Марія Федорівна стала відповідальною за створення та видання буклету «Твори В. В. Верещагіна в Миколаївському державному художньому музеї ім. В. В. Верещагіна»³⁴.

²⁸ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна.

²⁹ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 138.

³⁰ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 131. Арк. 14; Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 149.

³¹ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 106. Арк. 13; ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 106. Арк. 28; ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 110. Арк. 5; ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 139. Арк. 50.

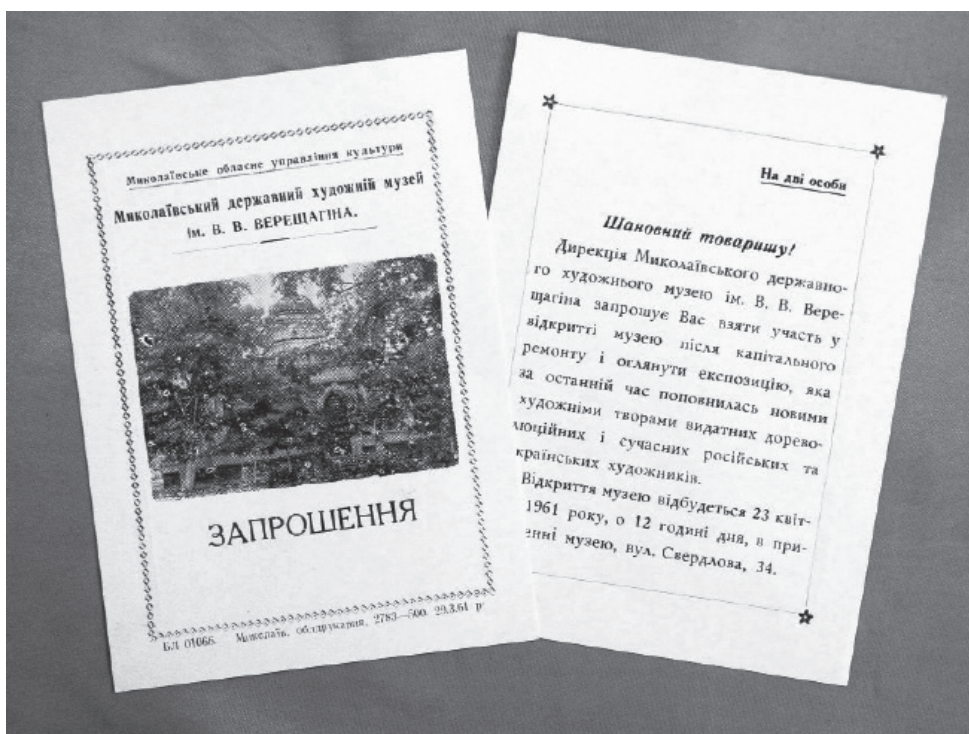
³² Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 152.

³³ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 116. Арк. 1, 2; Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 156.

³⁴ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 156, 160.

Перша половина 1960-х рр. можна схарактеризувати певними знаковими подіями як у професійній діяльності М. Ф. Макарової, так і в функціонуванні музею. У квітні 1961 р. його колектив запросив мешканців Миколаєва на відкриття закладу після капітального ремонту.

Мал. 4. Запрошення відвідати Миколаївський державний музей ім. В. В. Верещагіна після капітального ремонту, 1961.

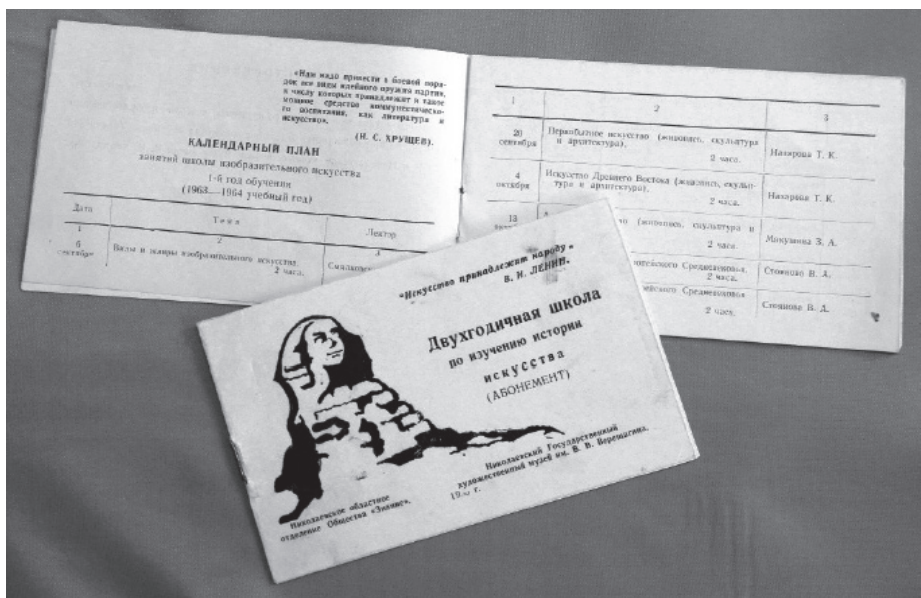
[Джерело: № 3, с. 175]

Дирекція музею запропонувала оглянути експозицію, яка поповнилася новими творами видатних художників. У жовтні 1962 р., з нагоди 120-річчя з дня народження В. В. Верещагіна, відбулися урочистий вечір та відкриття виставки. Каталог виставки за редакцією директорки закладу М. Ф. Макарової був укладений науковою співробітницею З. А. Макушиною³⁵.

З вересня 1963 р. в музеї на громадських засадах працювала школа з вивчення образотворчого мистецтва з 2-річним терміном навчання. Лекції читали директорка музею, М. Ф. Макарова, та наукові співробітниці (до кінця року в школі займалися 37 осіб)³⁶.

³⁵ Так само. С. 173.

³⁶ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

Мал. 5. Абонемент дворічної школи з вивчення історії мистецтва, 1963–1964.
 [Джерело: № 3, с. 185]

Своєрідним підсумком результативної роботи Марії Федорівни та всього колективу стало святкування у червні 1964 р. 50-ти літнього ювілею музею.

Мал. 6. Запрошення на святкування 50-річчя музею. 1964.
 [Джерело: № 3, С. 195]

Художня колекція закладу поповнилася 405 експонатами на суму більше за 40 тисяч крб. та складала понад 1200 одиниць. Загальну зацікавленість містян та гостей міста життям музею переконливо відтворюють джерельні матеріали. Порівняно з 1963 р., кількість організованих відвідувань закладу зросла в 1, 5 рази: якщо в 1963 р. співробітниця провели 322 екскурсії, то в 1964 р. – 498. Загалом, зафіксовано 18931 відвідувачів³⁷.

Продумана організація роботи працівниць музею дала змогу розповсюдити 300 листівок, встановити 4 рекламні щити (про роботу музею). Окрім того, було проведено чотири Дні відкритих дверей, прочитано 100 лекцій із образотворчого мистецтва, організовано 13 виставок (6 – із оригіналів, 7 – із кольорових репродукцій)³⁸.

³⁷ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 174. Арк. 1; ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 188. Арк. 1; Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

³⁸ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна... URL: <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html>.

Набирала обертів і культурно-просвітницька робота для широкого загалу містян. У 1964 р. поза межами музею співробітниці прочитали 53 лекції (прослухало 7253 осіб), провели 200 консультацій для 700 осіб³⁹.

Отже, робота Макарової Марії Федорівни на посаді директорки Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна сприяла як наповненню його фондів новими художніми творами, так і, враховуючи специфіку колекції, – накопиченню досвіду роботи за різними напрямками музеєзнавчої діяльності.

Середина 1960-х років стала досить непростим періодом розвитку музею. Виконання посадових обов'язків директорки вимагало значних інтелектуально-ділових зусиль, вміння ухвалювати рішення та організовувати колектив на їхню реалізацію. Саме відповідальне ставлення до такої діяльності зумовило тривалий пошук кандидата на головну адміністративну посаду. Відповідно до архівних джерел, звіт про роботу музею у 1965 р. підписала директорка Л. Д. Павлова, а в 1966 р. такий документ завізувала Л. В. Недужко.

У 1967 р. музей очолила досвідчена представниця колективу Т. К. Воллошкіна, яка майже все своє професійне життя пов'язала з цим осередком культури. Відданість Тамари Костянтинівни обраній справі засвідчують результати понад 15-ти років перебування на цій відповідальній посаді.

Джерельні матеріали та література дають змогу визначити результативність усіх обраних напрямів роботи: поповнення колекції творів образотворчого й прикладного мистецтва; наукової, художньо-просвітницької діяльності. В пріоритеті роботи співробітниць була популяризація музейної колекції, що досить швидко набула позитивної динаміки. Якщо в 1967 р. музей відвідало 28993 особи, для яких було проведено 699 екскурсій та організовано 3 виставки, то в 1968 р. музей відвідало 29407 осіб, у ньому проведено 738 екскурсій, організовано 10 виставок⁴⁰.

Задля популяризації творів образотворчого мистецтва, співробітниці музею проводили цикли лекцій на підприємствах, заводах, фабриках, у навчальних закладах, а також – для селян. Організовані поза музеєм 22 виставки у 1968 р. відвідало 15380 осіб. Заслуговує на увагу й лекційна робота поза межами музею: з 241-ї лекції, що, загалом, прочитали працівниці, поза музеєм прочитано – 167, з них – 85 – у сільській місцевості⁴¹. Популяризація музейної колекції сприяла систематизації наукового супроводу та укладенню путівників для пересувних виставок⁴².

Певним етапом подальшого розвитку музею стала науково-педагогічна співпраця зі школами міста. Завдяки ініціативам Т. К. Воллошкіної (закінчила престижний інститут живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна, Ленінград), було прочитано цикл лекцій для вчителів малювання. Їхнє змістовне спрямування передбачало популяризацію образотворчого мистецтва. Силами колежанок було розроблено, відредаговано та надіслано до шкіл брошуру «На допомогу школі». При музеї діяв мистецтвознавчий гурток для учнів старших класів, де читали лекції з історії мистецтва для школярів усіх вікових категорій. Проводили лекційну роботу й в окремих школах⁴³.

У першій половині 1970-х рр. ХХ ст. започатковують новий напрям – створено збірку іконопису та предметів культового призначення. Ці надходження заклали основу для нового розділу музею – давньоруського живопису. Компетентність директорки, як фахівця, дала музею змогу самостійно купувати ікони в приватних колекціонерів і досить швидко наповнити колекцію цінними раритетами. Вже в 1975 р. співробітницями музею створено першу тематичну виставку ікон і предметів культового призначення⁴⁴.

³⁹ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 208. Арк. 4.

⁴⁰ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 225. Арк. 1–3; ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 234. Арк. 1, 2.

⁴¹ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 234. Арк. 1, 2.

⁴² Так само. Арк. 6.

⁴³ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 234. Арк. 12.

⁴⁴ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 201.

У другій половині 1970-х – на початку 1980-х рр. ХХ ст. музей починає координацію роботи з авторитетними науковими центрами. У 1978 р., спільно з Інститутом археології Академії Наук УРСР, на матеріалах місцевих археологічних розкопок організовано виставку «Старожитності Миколаївщини»⁴⁵.

Мал. 7. Експонат виставки «Старожитності Миколаївщини».
[Джерело: № 3, с. 224]

Наукові співробітниці, на чолі з директоркою, продовжували інтенсивне поповнення колекції музею новими експонатами, серед яких: живописні та графічні твори, вироби з порцеляни, меблі тощо. Вагомість тогочасних надходжень підтверджують сучасні науковці музею. В ювілейному виданні до 100-річчя художнього осередку наголошено: «Можна стверджувати, що художньому музею в Миколаєві пощастило володіти збіркою робіт українських живописців останньої третини ХІХ ст. – поч. ХХ ст». Загалом, музейне зібрання на початку 1980-х рр. налічувало 2 000 одиниць зберігання⁴⁶.

Зазначені досягнення дають змогу зробити висновок, що системна діяльність колежанок, на чолі з директоркою, відкрила простір для результативного використання вже накопиченого колективного досвіду та заклала підвалини нових організаційних і науково-популяризаторських форм роботи/

У кінці ХХ ст. подальші трансформаційні та інноваційні процеси діяльності музею пов'язують із роботою колективу, на чолі з Дем'яненко Ганною Петрівною. Вона, як уродженка Миколаєва, майже все своє життя поєднувала з культурно-просвітницькою діяльністю в місті. Організаторські здібності, творча наполегливість та авторитет Ганни Петрівни сприяли її призначенню в квітні 1983 р. на посаду директорки художнього музею ім. В. В. Верещагіна, який вона очолювала майже двадцять років⁴⁷.

Завдяки ініціативам Г. П. Дем'яненко, в штатному розкладі з'являються нові посади: художник-реставратор, фотограф, столяр, друкарка, доглядачка, гардеробниця,

⁴⁵ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 348. Арк. 2.

⁴⁶ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 206, 207.

⁴⁷ Автобіографія Дем'яненко Г. П. // Архів Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна.

шофер, швейцар, кочегар⁴⁸. Відзначимо, що, на цей час, у музеї вже сформувалися певні напрямки роботи, які, завдяки творчій наполегливості нової директорки, не тільки активізувалися, але й набули нових форм. Продовжується розпочате в 1960-ті-1970-ті рр. поповнення музейної колекції роботами українського мистецтва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. До неї вже ввійшли твори відомих класиків українського образотворчого мистецтва: М. К. Пимоненка, П. О. Левченка, С. І. Васильківського⁴⁹.

У 1980-ті рр. працівники музею, на чолі з Г. П. Дем'яненко, сприймають як окремий напрямом поповнення колекції творами художників, життя та творчість яких були пов'язані з Миколаївщиною⁵⁰.

Поповнення колекції працівники музею супроводжували вивченням експонатів, їхньою науковою обробкою та систематизацією. Наукова діяльність знайшла відображення у виданні каталогів живопису ХІХ–ХХ ст. Результатом тривалої наполегливої роботи стало видання путівників, буклетів, комплектів листівок, які пропагували музейну колекцію⁵¹.

У жовтні 1985 р., завдяки спільним зусиллям музейних працівників на чолі з Г. П. Дем'яненко, для відвідувачів відкрився художній музей ім. Є. А. Кібрика в м. Вознесенську (Миколаївська область). Разом із музеєм мариністичного живопису ім. Р. Г. Судковського в Очакові, що був відкритий у квітні 1982 р., він став філією Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна.

Мал. 8. Вознесенський художній музей Євгена Кібрика – відділ Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна, 1985.

[Джерело: № 3, с. 236]

⁴⁸ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 413. Арк. 2.

⁴⁹ Росляков С. М., Тверітінова Л. Є. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна.

⁵⁰ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 398. Арк. 9.

⁵¹ Росляков С. М., Тверітінова Л. Є. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна.

Мал. 9. Очаківський музей мариністичного живопису ім. Р. Г. Судковського – відділ Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна, 1982.
[Джерело: № 3, с. 231]

Новий культурно-експозиційний комплекс цих трьох установ тільки в 1985 р. прийняв 90502 відвідувачів, науковці музеїв провели 1989 екскурсій та прочитали 187 лекцій⁵².

Слід звернути увагу на те, що напружена культурно-масова, наукова та експозиційна діяльність колективу художнього музею ім. В. В. Верещагіна супроводжувалася багаторічними ремонтно-реконструкційними роботами нової будівлі закладу в Миколаєві⁵³.

28 березня 1986 р. результатом роботи з ремонту та реконструкції будівлі стало відкриття нової експозиції Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна. Він переїхав у один із найкращих будинків міста – пам'ятник архітектури другої половини ХІХ ст., розташований на вул. Великій Морській, 47.

Мал. 10. Ремонтно-реконструкційні роботи за адресою: вул. Велика Морська, 47, 1986.
[Джерело: № 3, с. 250]

⁵² ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 435. Арк. 1.

⁵³ Архів Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна. Оп. 2. 9. Спр. 63. Арк. 2.

Нова експозиція розгорнулася у 10 залах загальною площею 1133 м². Музей мав виставковий зал площею 70 м², лекційний зал на 60 місць та фондосховище площею 227 м². Вийшов друком перший в історії установи путівник (видавництво «Маяк», наклад – 32000 екземплярів). Його колекція поповнилася 126 експонатами (з них 13 – дореволюційного періоду). Кількість експонатів основного фонду становила – 6370.

Мал. 11. Під час переїзду до нової будівлі музею.
[Джерело: № 3, с. 257]

Зміни формату роботи стали вагомим фактором збільшення чисельності шанувальників закладу. Протягом року музей прийняв 121748 відвідувачів, проведено 2611 екскурсій та прочитано 237 лекцій⁵⁴.

1988 р. музей ім. В. В. Верещагіна та його відділи: музей ім. В. Г. Судковського (м. Очаків) та музей ім. Є. А. Кібрика (м. Вознесенськ) – відвідало 158624 особи. Співробітниками музею проведено 3950 екскурсій, прочитано 356 лекцій. У закладі було проведено 25 виставок. Фонд музею поповнили 323 одиниці зберігання, загальна кількість експонатів основного фонду становила 7104 експонати⁵⁵.

Протягом наступного десятиліття колектив співробітниць, на чолі з Г. П. Дем'яненко, домагався постійного зростання музейної скарбниці, що підтверджується статистичними даними – за 1983–2000 рр. фонди музею зросли з понад 3 тисяч до 9 тисяч предметів⁵⁶.

Зауважимо, що 1990-ті роки стали новим періодом діяльності колежанок. У незалежній Україні загальна зміна музейного контенту супроводжувалася приверненням уваги державно-управлінських структур до актуальності науково-дослідної та культурно-освітньої роботи. Визначені завдання стали провідними для всього колективу та набули, враховуючи наявний досвід, нових форм у вивченні, збереженні та популяризації образотворчої, духовної та матеріальної культури.

Накопичений колективом досвід наукової роботи дав змогу здійснити, разом із Інститутом археології Академії Наук України, унікальний виставковий проєкт – «Скарби Півдня України» (скіфське золото). До проєкту було залучено й приватне видавництво

⁵⁴ ДАМО. Ф. Р. 3590. Оп. 1. Спр. 440. Арк. 1.

⁵⁵ Мельник М. З історії Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна...

⁵⁶ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 262.

«Можливості Кіммерії». «Скарби Півдня України» стали «вибуховою» подією як у культурно-мистецькому житті Миколаєва, так і в Україні, загалом⁵⁷.

У 1992 р. співробітниця музею розширюють коло культурно-просвітницької роботи та започатковують новий проєкт – конкурс дитячої творчості «Світ навколо тебе». Цей конкурс надав молоді можливість проявити себе в творчому змаганні та розкрити наявні таланти. Роботи переможців залишались у музеї й поповнили фонди⁵⁸. Свідченням загальнодержавного визнання цього конкурсу стає його перебування з 2000 р. під патронатом Академії мистецтв України⁵⁹.

Загальне уявлення про трансформацію музею, пошук нових форм роботи, що пов'язували з «комерціалізацією» закладу, засвідчує інформація, надана в процесі спілкування з Дем'яненко Ганною Петрівною (бесіда відбулася в липні 2024 р). Недостатність фінансування музею спонукала колежанок піти на досить ризикований, на той час, експеримент – відчинити двері музею для молодят, які бажали зробити фотосесію в улюбленому закладі містян. Перший досвід засвідчив перспективність такої форми поповнення фінансової скарбниці та, в подальшому, – став використовуватися іншими осередками культури міста.

У другій половині 1990-х рр. Миколаївський художній музей ім. В. В. Верещагіна починає презентувати тематичні виставки з фондів музею та залучати предмети з приватних колекцій: виставки «Біля самовару», «Годинники в інтер'єрі», «Звір мій ласкавий» (остання – спільно з Миколаївським зоопарком). Перехід у нове – ХХІ ст. був відзначений новою концептуальною виставкою «На зламі століть», яка відкрилася в 2000 році⁶⁰.

Мал. 12. Експозиція виставки «Годинники в інтер'єрі».

[Джерело: № 3, с. 275]

Комплексна робота колективу однодумців, кадровий склад якого продовжували, в основному, представляти жінки, сприяла перетворенню музею на потужний осередок

⁵⁷ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 266.

⁵⁸ Світ навколо тебе: до Х ювілейного Верещагінського бієнале дитячої творчості «Світ навколо тебе» / уклад.: Л. Є. Тверігінова, І. Є. Черно. Миколаїв: Вид-во ПП Шамрай, 2010. 32 с.

⁵⁹ Миколаївський обласний художній музей імені В. В. Верещагіна. Музей і місто: 100 років разом. С. 274.

⁶⁰ Там само. С. 274, 278.

культури та мистецтва. Її директорка Дем'яненко Ганна Петрівна стала першою з музейних працівників Миколаївської області, хто отримала 7 жовтня 1997 р. звання Заслуженого працівника культури України⁶¹.

Мал. 13. Директорка музею Дем'яненко Ганна Петрівна
(з фотоальбому Дем'яненко Ганни Петрівни)

16 березня 2002 р. музей став лауреатом рейтингу популярності та якості «Золота фортуна» – престижної Міжнародної Академічної програми, що стало свідченням багаторічної, плідної та насиченої роботи згуртованого колективу музею, на чолі з директорками-жінками, які в другій половині ХХ ст. відігравали важливу роль у розвитку Миколаївського художнього музею ім. В. В. Верещагіна, осередку збереження та пропаганди духовної культури на Півдні України⁶².

Висновки. Отже, відтворена за історичними реаліями обраного в статті періоду, комплексна робота співробітниць музею, на чолі з її директорками, дала змогу всебічно заглибитися в процес перетворення Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна на потужний осередок культури та мистецтва. З'ясовано, що перше післявоєнне десятиліття засвідчило абсолютну згуртованість та відданість колеганок справі відновлення музею, адже відбуваюся як поповнення колекції, так і активна експозиційно-виставкова, екскурсійна робота, запроваджувалися нові, для того часу, масмедійні форми реклами. Стає можливою певна систематизація науково-експозиційної роботи: створено науково-художню раду, завершено інвентаризацію всіх експонатів, розроблено топографічний план експозиції музею та укладено пояснювальну записку до цього плану. У подальшому, необхідність зростання музейної колекції спонукала до конкретизації алгоритмів науково-пошукової роботи: проводили атрибуційні дослідження, збирали інформацію про митців та їхні творчі доробки. Особливу роль у культурно-просвітницькій популяризації образотворчого мистецтва за межами музею надавали пересувним виставкам, лекціям, творчим вечорам. Директорки музею в 1960–1980 рр. залучали співробітниць до створення друкованих матеріалів (каталогів, проспектів, буклетів), завдяки яким здійснювалося оприлюднення процесу формування наукової складової музейної колекції. Ознакою зростаючої вагомості наукової роботи стає координація роботи з авторитетним науковим центром – Інститутом археології Академії Наук УРСР. Певним етапом подальшого розвитку музею стала науково-педагогічна співпраця з вчителями малювання шкіл міста. При музеї

⁶¹ Особова справа Дем'яненко Г. П. // Архів Миколаївського обласного художнього музею ім. В. В. Верещагіна.

⁶² Росляков С. М., Тверітінова Л. Є. Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна. URL: <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/mandrivka-muzeyamy-mykolayivshhyny/mykolayivskiy-oblasnyj-hudozhnij-muzej-im-v-v-vereshhagina/>.

діяв мистецтвознавчий гурток, читалися лекції з історії мистецтва, і в окремих школах велася лекційна робота.

У незалежній Україні загальне переосмислення музейного контенту супроводжувалося пошуком нових форм та акцентів у науково-дослідній і культурно-освітній роботі: разом із Інститутом археології Академії Наук України, здійснено унікальний виставковий проєкт – «Скарби Півдня України» (скіфське золото); започатковано конкурс дитячої творчості «Світ навколо тебе»; створювалися тематичні та концептуальні виставки предметів із фондів музею та приватних колекцій. Узагальнені в статі статистичні джерела підтверджують безперервне збільшення художньої колекції, кількості відвідувачів музею, кількості заходів культурно-громадського значення, виставок і лекцій.

Матеріали, наведені в статті, на прикладі лише одного музею доводять перспективність обраної тематики та можливість виокремлення її як окремого напрямку наукового дослідження. Актуалізація такого пошуку зумовлена нагальною потребою в створенні ґрунтовних праць про історію музеїв як осередків наукової та організаційної роботи, за певною персоніфікацією, та визначення конкретного вкладу кожної постаті в процес розвитку музейної справи.

REFERENCES

1. Ageev, Ju. (2009, August 4) Vysokaja nagrada muzeju: muzej imeni Vereshhagina nagrazhden serebrjanoj medalju Akademii iskusstv Ukrainy [High Award to the Museum: the Museum Named After V. V. Vereshchagin Was Awarded a Silver Medal of the Academy of Arts of Ukraine]. *Південний край*, s. 3 (in Russian).
2. Anisimov, I. I. (Ed.). (1964). *Literaturnoe nasledstvo. Iz Parizhskogo arhiva I. S. Turgeneva* [Literary Heritage. From the Paris Archive of I. S. Turgenev]. Moskva: Nauka, 73, part 1. (in Russian).
3. Melnyk, M. (2014). *Z istorii Mykolaivskoho khudozhnogo muzeiu im. V. V. Vereshchahina (do 100-richchia vid chasu zasnuvannia)* [From the History of the Mykolaiv Art Museum Named After V. V. Vereshchagin (to the 100th anniversary of its foundation)]. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti. <https://mk.archives.gov.ua/pubonsite/516-pub-muz-vereschagin-100r.html> (in Ukrainian).
4. Rosliakov, S. M. (Ed.). (2021). *Mykolaivskiyi oblasnyi khudozhnii muzej im. V. V. Vereshchahina. Muzei i misto: 100 rokiiv razom* [Mykolaiv Oblast Art Museum named after V. V. Vereshchagin. Museum and City: 100 Years Together]. Vydavnytstvo Iryny Hudym (in Ukrainian).
5. Rosliakov, S. M., & Tvieritina, L. Ye. (n.d.). *Mykolaivskiyi oblasnyi khudozhnii muzej im. V. V. Vereshchahina* [Mykolaiv Oblast Art Museum Named After V. V. Vereshchagin]. Mykolaivska oblasna biblioteka dlia ditei im. V. O. Liahina. <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/mandrivka-muzeyamy-mykolayivshhyny/mykolayivskiy-oblasnyj-hudozhnij-muzej-im-v-v-vereshhagina/> (in Ukrainian).
6. Seredynskiy, O. V. (2019). M. P. Leontovych – ukrainskyi kompozytor, hromadskiyi diiach, pedahoh [M. P. Leontovych – Ukrainian Composer, Public Figure, Educator]. M. F. Dymytrov, V. A. Mykhailov, V. V. Cherniavskiy, & V. V. Zhyvotovska (Eds.). In *Materialy Mykolaivskoi oblasnoi kraieznavchoi konferentsii: Istoriia. Etnohrafiia. Kultura. Novi doslidzhennia* (ss. 122–123). Ilion (in Ukrainian).
7. Shuliar, V. I. (Ed.). (2020). *Kraieznavchyyi almanakh. Istoriia. Arkheolohiia. Nauka. Kultura. Osvita* [Local history almanac. History. Archeology. Science. Culture. Education]. Mykolaiv: OIPPO (in Ukrainian).
8. Zapesochnaja, L., & Rosljakov, S. (2011, June 22) Muzej i gorod – sto let vmeste: beseda s direktorom Hudozhestvennogo muzeja im. V. V. Vereshhagina [Museum and City – a Hundred Years Together: a Conversation with the Director of the Art Museum Named After V. V. Vereshchagin]. *Novaja nikolaevskaja gazeta*, s. 1. (in Russian).

Received 14.08.2024

Received in revised form 15.09.2024

Accepted 17.09.2024